

Německý sborník statí o Dostojevském.

Opitz, R.: Fedor Dostojevskij: Weltsicht und Werkstruktur. Vergleichende Studien zu den Slavischen Sprachen und Literaturen, Band 4, Peter Lang Verlag, 2000, 133 S.

„Man versteht einen Künstler am leichtesten aus der Komposition seines Werks.“ (Arnold Zweig). Takto lze charakterizovat Opitzův přístup k analýze Dostojevského díla, k širokým komparacím jeho próz s velkými díly světové literatury i k soudům o filozofickém smyslu spisovatelem vytvořených postav, jejich vztahů a románů jako celku. Cesta, kterou Opitz zvolil, přitom není z „nejlehčích“, naopak předpokládá často došlovnou znalost textů a neobyčejnou schopnost nacházet souvztažnosti věcí. Opitz totiž pracuje vždy s mikrokompozicí, do níž spadá v jeho metodě až minuciózní práce s motivy, s jednotlivými dominantními slovy a jejich frekvencí v pásmu autorovy řeči a řeči postav, i s makrokompozicí, jež zahrnuje výklad smyslu syžetových vztahů mezi postavami, vztahů autorovy filozofie a filozofie hrdinů, vztah mezi autorovou publicistikou a jeho uměleckými obrazy, vztahů Dostojevského světového názoru a soudobých myšlenkových proudů, diskusí a polemik. Opitz si tak vždy buduje solidní materiálovou (textovou) základnu pro svá hodnocení i pro své polemiky s rozsáhlou kritickou literaturou o Dostojevském. Přirozeně se opírá především o práce ruské a německé proveniencí. Škoda ovšem, že se neseznámil s pronikavými studii ruských emigrantů působících ve své době v Československu, zejména s odkazem Bémovým, Ljackého, Spektorského, Tugan-Baranovského aj. A. Bém totiž v lecčems postupoval jako Opitz, např. při zkoumání geneze určitého obrazu (Stavrogin) nebo při komparacích s díly Puškinovými, Gribojedovými či Goethovými. Také rozbor umělecké struktury prací Dostojevského z pera J. Ljackého by byly v mnohém pro autora inspirativní.

Ještě jedna zvláštnost Opitzových spisů (týká se i jeho prací o Leonovovi aj.), to je názornost, vyjádřená ve schematických nákresech vztahů postav, často dosti komplikovaných. Ve sborníku najdeme schémata z *Idiota*, *Bratři Karamazových*, *Zločinu a trestu*, *Běsů*, *Výrostka* aj.

K jednotlivým statím. V *Úvodu* autor hovoří o své cestě k Dostojevskému, a to od moskevských studií v padesátých letech, o svých spolupracovnících na lipské univerzitě, s nimiž realizoval řadu konferencí o Dostojevském, atd., až po své zvolení do čela Německé společnosti Dostojevského v poslední době.

První stať se příznačně věnuje motivům životní filozofie Dostojevského v jeho dílech, ale i smyslu motivu „život“ u některých filozofů, např. Nietzscheho. Opitz sleduje frekvenci tohoto motivu ve *Zločinu a trestu*, v *Chudých lidech* aj., a porovnává ji s obsahem spisovatelovy publicistiky. Zjistil např., že Dostojevskij ve své stati *Dva tábory teoretiků*, která má všeho všudy 18 stran, opakuje slovo „život“ 88krát, a jako protiklad slovo „teorie“ 22krát. Zamýšlí se i nad zdvojením motivu „živoucí život“, „živý život“.

Stať o humanismu Dostojevského je postavena na analýze románu *Idiot* a na zkoumání typu jeho protikladů. Opět je tato analýza spojena s výkladem pojetí humanismu u myslitelů spisovatelovy doby. Opitz dokazuje mimořádnou ústřední úlohu po-

stavy Nastasji Filippovny, v čemž pokračuje i v další stati o Aglaje a Nastasje Filippovně, kde uplatňuje srovnání s některými postavami Goethovými nebo Shakespearovými. Zvláště zdůrazňuje, že *Idiot* je po *Eugénii Grandetové* jeden z prvních románů, kde je mladá žena centrální postavou.

V další stati se Opitz metodologicky opírá o Goethův výrok: „Natur- und Kunstwerk lernt man nicht kennen, wenn sie fertig sind; man muß sie im Entstehen aufhaschen, um sie einigermaßen zu begreifen.“ A důsledně tuto zásadu uplatňuje při analýze Běsů, vzniku postav tohoto románu a různých jeho redakcí. Zde zaujme např. srovnání Stavrogina s Pečorinem, ale i připomenutí zájmu o postavu Pečorina u takových autorů, jako je Hamsun, Joyce nebo Camus.

Stat' *Bratři Karamazovovi* je detailní analýzou Dostojevského typu protikladů ve srovnání s Hegelem a s řadou uměleckých děl 19. století. V další stati pak Opitz přistupuje k zobecnění dílčích závěrů a charakterizuje celý „rozporný svět“ Dostojevského.

Ve stati o Nabokovově vztahu k Dostojevskému autor polemicky hodnotí jeho dehonestující výroky o spisovateli, ale i mnohé návaznosti Nabokova díla na Dostojevského (např. *Zoufalství*). V závěrečné studii se Opitz věnuje pojetí Dostojevského prózy v drammatizaci *Běsů* od A. Camuse (1959) a pojetí Bulgakova v Ljubimovově drammatizaci *Mistra a Markétky* (1977). Jistě by bylo zajímavé srovnání s naší drammatizací *Běsů* v Národním divadle (1930).

Opitzovy studie jsou nesporně cenným příspěvkem do velké a stále se rozmnožující řady kritické literatury o Dostojevském. Vůbec ne „am leichtesten“, ale důkladně a přesvědčivě prostřednictvím kompozičních analýz můžeme z Opitzova spisu pochopit Dostojevského jako myslitele i umělce.

Miroslav Zahradka

Moderný ukrajinský vklad do výskumu medziliterárnosti

Сервантес і проблеми розвитку європейської прози. Збірник наукових праць. Серія Проблеми світової літератури, вип. 1. Видавничий центр ЛХУ імені Івана Франка, Львів 2000.

Koncepčný výskum v literárnej vede má tradične, popri pracoviskách národných akadémií vied, silné zázemie na vysokých školách, ale v 90. rokoch jeho životaschopnosť podporuje azda najvýraznejšie forma grantového výskumu a to tak, aby sa funkčne a cielene otváral medzinárodnej spolupráci.

Asi takto sa dá názorne zachytiť situácia vedeckého života aj na Ľvovskej národnej univerzite Ivana Franka, kde v roku 1997 pripravili konferenciu venovanú 100. výročiu narodenia O. V. Čyčerina ako v poradí už III. medzinárodné „čyčenské čítaňja“. Do dejín Ľvovských medzinárodných konferencií, ktoré sú komponované ako séria výskumov v spoločenských vedách, patria horizontálne vedené literármohistorické, literárnoteoretické a komparatívne pohľady do umeleckých diel „velikánov“ európskej a sve-